

gament, els exemples de Jaume Roig, on el mot rima amb *e* tancada, presenten, però, encara més marcadament que aquest, el matís de blasme moral, com el de 'dur, pervers': «a tart n'hi ha!: / hoc prou remor, / poca temor, / e feres manyes / has vist d'estranyes / 5 mullers mal manses, / ¿e no te-n canses / ni-t descontentes? / mullers parentes / encara *cérques?* / de menys *entérques* / fas inventari? / molt voluntari / véns a lurs bregues! / no par conegues / la lur ferea / ni ta fluxea / ---»; «la muller vella, / lo marit jove / 10 que bé la sove / fa lo que deu / --- / la vella *entérca*, / puys que mals *cérca* / --- / ire-la Déus!»; «són figurats / l'*enterc* ebrayc, / lo gentil layc, / pobles, abdós, / pels servidós / dos jovencells / ---» (vv. 6700, 1201, 14529).

Però era més antic, car ja constituï, amb els seus derivats, un mot predilecte d'Eiximenis, que usa en diverses obres i molt sovint en el *Llibre de les Dones*, pertot amb un sentit de duresa, de grosseria i d'encrueliment moral: «com un gran príncep veés un gran cavaller de son regne, maliciós e malgraciós e *enterch*, e tot rústech e pagesívol a tota res, dix axí: —Aquest hom desonrra l'estament de cavalleria, e fa fretura a aquell que li pertany, ço és, a l'aradre», *Terç* (II, 9.30); «he trobats grans enemichs de obediència, 25 hòmens *enterchs* e capitosos, e qui tenen la sua c<u>ant la han concebuda», *Dones*, cap. 290 (f° 200r2, AB) (únic d'Eiximenis on també apunta la noció de 'pertinax'); «no façes que ço qui res no és, que sia queucom, car axí-s fa tot dia; e tu axí metex, 30 si-s vol marit o muyller, no sies bròffech ni *enterch*,² ne de mala guisa ne engronyat, ne ontós per ço que no cal; si no, veuràs a què vendrà ton fet», id. cap. 48.

Ell mateix usa els dos abstractes en *-sa* i en *-ament*: «ligim --- que con Roboam parlàs durament e *turca* 35 al poble de Israel, que lo dit poble li rebellà --- *Qui exasperant non exalitentur in semet ipsis*; e vol dir axí: que aquells qui aspres són als altres per lur salvagia e *turquia*, ja no sien exalçats ne prosperats dins lur ànima jamés --- que *entarquea* e *turquea* 40 d'om proceexen de gran pagesia e dolentia, car tot om polític e noble e civil és amorós e agradós», ibid. (cap. 137, A, f° 99r1); i d'altra banda «són persones de lur natura *turchs* e dessugats e tots salvages e pagesívols en lurs maneres; e aquestes persones, diu, 45 pus que rahó han, no són escusades davant Déu de lur *enterquament* a posar, e a ensenyar als altres, en qualque manera, alcuna amistat e benvolença», ib. (cap. 137, A, 98v2).³

Enterc no era, però, llavors un mot desusat o poc conegut car el trobem també en alguns altres coetanis: Jacme Marc (1372) posa *enterch* amb 7 rimes com *alberch*, *cerch* (v. 1131) i Aversó cataloga *enter*<*c*>*h* i *entercha* entre les rimes en *e* plenissonant (*Torc.*, 1409.3, 181.5); i se'n serví Andreu Febrer en la seva versió o preparació de la Comèdia dantesca: «gitats del cel, gent despitosa, *enterca*» que no vol dir 'tossuda' com creu el *DAG.*, puix que gira en català el passatge de l'*Inferno* on l'àngel missatger foragita les Fúries que s'oposen a l'entrada dels dos poc- 60

tes en la Ciutat de Dite («O cacciati del ciel, gente dispetta / --- / ond' esta oltracotanza in voi s'alletata?»), IX, 91), i com que *dispetta* és 'menyspreable', *enterca* ha de ser 'dura' o 'perversa' per fer en suma el sentit del conjunt.

És mereixedora d'esment especial una curiosa substantivació que degué haver-n'hi, en un medi de llençatge molt arcaic —la terminologia jurídicoforal dels antics scrfs de la gleva o remences—, en el nom del mal-ús conegut com *enterquia* o *enterca*; anomenat així en la Sentència de 1486 que abolí els mals usos: «arbitram que los Pagesos no sien obligats pagar polls de astor, ni pa de ca --- ni tampoc los dits senyors puguen compellir los dits pagesos a usos appellats 15 cussura, *enterca*, alberga, menjar de balles, pernes de carnsalada, ---» (*Const. de Cat.*, ed. 1704, II, lli. 4, const. 3, § 10); mentre que el projecte de concòrdia de la Generalitat, de 1462, l'anomenava *enterquia* (Hinojosa, *El Rég. Señ. y la Cue. Agraria*, 368, 314). 20 No sap Hinojosa en què consistia (p. 184) i sembla que no el trobà en altres docs. Però és racional de creure que seria una taxa imposada per una acusació de crueltat del pagès, o per una absència contumaç (car ja fóra més aventurat sospitar que fos un sinònim d'*eixorquia*).

En la llengua comuna de la Renaixença el trobem des dels més antics escriptors de fons popular o pagès; tots ells amb la noció de 'tibat, entravenat, rígid': «l'albada del pastor --- / com l'*enterca* fullaraca / és humida s'hi rellisca / y si un cau ---», Pitarra (*Gra y Palla*, en *Singlots Po.* II, 229); «ni elles havian d'anar tant *enterques* com en los passeigs públichs, a on les senyores s'analisan mutuament, ab menys caritat que malícia, sos ayres, vestits y figura», Genís Aguilar (*Julita*, p. 83); «tibants y *enterchs* en aquella ocasió, consemblants a l'encordament d'una guitarra», Pons Mass. (*Colla del carrer* XVI, 245); «el pare anava maldant per escrostonar l'engrut *enterc* de la seva pipa», Ruyra (*Pinya d. R.* II, 79), A Eivissa amb el sentit de 'tossut': «ella no responia altra cosa: —Jo no ho sé. No ho sé, dic! —Però era *enterca* aquella tia: i què va fer ---?», Castelló (*Rond. Eiv.*, 73).

El substantiu *entercament* d'Eiximenis prova que ja en el S. XIV existia el verb *entercar-se* 'enravenar-se, posar-se rígid', que avui és usual en les mateixes terres on es diu *enterc*: és clar que el prefix *en-* se li ha enganxat a aquest adjectiu per influència del verb. Ni aquest ni el verb són avui gaire vius en l'ús familiar barceloní, però no sols comuns en la llengua literària sinó populars en moltes bandes del Princ. i de tot el domini.

En alguns llocs és més viu el verb *entercar-se*, o el seu participi, que no l'adjectiu. Al meu pare no recordo haver-li sentit mai aquest, però sempre va usar bastant l'altre. Ja el 1898 apuntava a l'Alt Empordà (Llers) «*entercar*: quedar-se parat sense poder-se moure; ex.: quan va passar, la bruixa va quedar-se *entercada* davant de l'aigua beneïta tirada al carrer». I així escriví: «s'havia avesat tant a evocar les ombres dels passats a dalt de l'arxiu --- que per a ell era com